

ATMINTIS

Žydų atminimą įprasmino knyga

Diana JOMANTAITĖ

Kretingoje, kaip ir visoje Lietuvoje, buvo minimos žydų Holokausto 75-osios metinės. Šia proga Kretingos muziejuje įvyko popietė „Kretingos krašto žydai“. Jos metu muziejaus istorikas Julius Kanarskas pristatė naują savo knygą apie mūsų krašto žydus. Tai pat renginio dalyviai turėjo progą išgirsti liudininkų pasakojimus apie karo metų žydų gelbėtojų šeimas.

Pristatydamas knygą „Kretingos krašto žydai“ J. Kanarskas pripažino, kad tai – labai nedėkinga tema, nes trūksta rašytinių šaltinių.

„Rašytinių šaltinių apie žydus išlikę labai mažai. Vieninteliai šaltiniai – dvarų inventorizaciniai dokumentai, bet jie yra neišsamūs. Norint sužinoti apie žydų kūrimąsi Lietuvoje, reikia atlikti kraštotylinį darbą – rinkti informaciją iš žmonių. Tačiau žmonių pasakojimai gali būti subjektyvūs, juos reikia pasverti. Kiek Holokausto metu buvo nužudyta žydų, labai sunku pasakyti. Yra žinoma, kad Kretingos rajone gyveno apie 2 tūkstančiai žydų. Tie žmonės niekur negalėjo dingti. Vadinas, kiek gyveno, tiek panašiai ir nužudyta. Kretingoje gyveno apie 900, Darbėnuose ir Salantuose – po 500 žydų. Pavyzdžiui, Alkos kalne, Joskaudų miške, išžudyta 510 žydų, tačiau jie buvo atvaryti iš Skuodo. Žudynių vietą žymi paminklas, tačiau žudyta ne ten. Prie kelio į Erškėtiną žudyti vaikai, ant kalno – moterys ir paaugliai“, – žiaurią statistiką atskleidė J. Kanarskas.

Jis papasakojo, kad pirmieji žydai į Kretingos kraštą atsikėlė gyventi apytikriai XVII amžiaus viduryje. Pirmoji žydų bendruomenė įsikūrė Laukžemėje.

„Tuomet Laukžemė nebuvo provincija, per ją ėjo pagrindinis kelias į Šventosios uostą iš Žemaitijos. Laukžemė buvo svarbus prekybinis centras, todėl čia kūrėsi žydai. Vėliau toks kelias ėjo per Darbėnus.

Istorikas Julius Kanarskas, padedamas Kretingos rajono turizmo centro, išleido knygą „Kretingos krašto žydai“.

Kiek mažiau yra žinomos Kartenos ir Jokūbavo žydų bendruomenės. Į Jokūbavą žydus atvedė taip pat prekybos keliai. Čia būta sinagogos ir religinės mokyklos“, – pasakojo J. Kanarskas.

Žydų klestėjimo laikotarpis – XIX amžius – XX amžiaus pradžia, iki Pirmojo pasaulinio karo. Tuomet minėtuose miesteliuose žydai sudarė apie 50 procentų gyventojų. Kretingoje vienu metu žydų populiacija siekė net 70 procentų. Šie Lietuvos piliečiai valdė didžiąją dalį prekybos, buvo pramonės įmonių, įvairių verslų pradininkai. Dabar Kretingoje žydų bendruomenės nebėra.

Per Antrąjį pasaulinį karą ilgiau negu kitiems žydams išgyventi pavyko odininkams.

„Odininkai buvo išžudyti metais

Aldona ir Adolfas Jankūnai papasakojo, kaip buvo gelbėjami žydai.

vėliau. Šį amatą žydai mokėjo itin gerai ir naciai, suvokdami amato svarbą, odininkų iš pradžių nežudė, kol šie neišmokė amato paslapčių kitų lietuvių“, – sakė J. Kanarskas.

Pasak jo, kalbant apie žydų atminimą, svarbu kalbėti ne tik apie tai, kas įvyko blogo.

„Šiandien reikia kalbėti apie tuos žmones, kurie priglaudė žydus, juos gelbėjo, nežiūrėdami savo šeimų saugumo, didžiulio pavojaus“, – įsitikinęs J. Kanarskas.

Renginyje prisiminimais pasidalinti sutiko Aldona Jankūnienė ir jos vyras Adolfas. A. Jankūnienės tėvai buvo ūkininkai – Benediktas ir Katerina Bagdonavičiai. Katerina buvo tikra vokiečių, tačiau karo metais ši šeima gelbėjo žydus.

„Mano žmonos tėvai priglaudė dvi žydaites iš Darbėnų. Tuo metu

vokiečių, kurie juos gelbėjo. Žydų žudynės yra gili žaizda. Aš pats salantiškis – mano mieste nužudyti 405 žydai. Kai tai vyko, žmonės net į turgų nevažiavo. Miestas tarsi išmiręs buvo“, – prisiminimais dalijosi A. Jankūnas.

Knygos pristatyme apsilankęs rajono meras Juozas Mažeika sakė, kad žydų atminimas turi būti gerbiamas ne tik progai esant.

„Negeras dalykas yra, kai žydai prisimenami tik progai artėjant. Turi būti nuorodos į su žydais susijusias vietas, o pagarbą turime jausti visuomet. Istorija turi būti įamžinta rašytiniuose šaltiniuose. Todėl didžiulė pagarba J. Kanarskui, kad jis rašo“, – didžiulį J. Kanarsko nuveiktą darbą gyrė J. Mažeika.

Pats knygos autorius J. Kanarskas už pagalbą leidžiant knygą dėkojo Kretingos rajono švietimo centrui ir jo direktorės Adelės Mazeiausienės vadovaujamam Kretingos rajono turizmo centrui. Knyga „Kretingos krašto žydai“ išleista turizmo vadybininkų Ritos Beržanskienės ir Daivos Reinikės iniciatyva iš Savivaldybės biudžeto lėšų.

Renginį papuošė Pranciškonų gimnazijos mokinių literatūrinė kompozicija pagal Anos Frank dienoraštį, o Darbėnų gimnazistai pristatė stovykloje „Darbėnų miestelis – kelias tarp dviejų šventovių“ atliktą kraštotylinį darbą. Gimnazistai, vadovaujami mokytojos Editos Gliožerienės, surinko senovines nuotraukas bei pasakojimus apie Darbėnų žydus.

Gintauto Maciaus nuotr.

žydus duodavo darbams. Norėdami palengvinti jų dalią, tėvai dvi mergaites priglaudė. Jos slapčia namuose išgyveno 2,5 metų. Namuose jos gyveno kaip bunkeryje. Spintoje, atkrausčius visus lagaminus ir daiktus, buvo slėptuvė. Langus nuolat stebėdavo mano žmona su savo seserimi, kurios buvo dar mergaitės. Namai visada buvo užrakinti, o kiemą saugojo šunys. Šeimos, gelbėjusios žydus, jais keisdavosi – kad jie pakeistų aplinką, prasiblaškytų. Kaimynai tai jautė ir žinojo, o visa šeima gyveno nuolatinėje įtampoje. Vėliau žmonos šeimą kaimynai įskundė – už neva žydų žudymą jie buvo išstremti į Sibirą. Išgelbėtos žydaitės dėjo visas pastangas, kad jie iš ten būtų išvaduoti. Ne tautybė lėmė žydų klausimą. Vokiečiai žydus žudė, bet buvo